

УДК 371.32

DOI: 10.31891/PT-2021-1-5

ВАСИЛЕНКО О.М.

ORCID ID: 0000-0003-4935-0258

e-mail: vasilenko.dm@ukr.net

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ ПСИХОЛОГА СТУДЕНТАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему вибору студентами закладів вищої освіти професії психолога, а також тих мотивів і чинників, що впливають на цей вибір. На основі аналізу емпіричних даних встановлено, що молодь, яка обирає професію психолога керується здебільшого внутрішніми мотивами, прагненнями до спілкування та допомоги іншим, а також побудови відповідної кар'єри за цією професією. З'ясовано, що при виборі спеціальності «Психологія» студентів найбільше приваблювала можливість особистісного розвитку, покликання і здібності до цієї професії. А основним чинником, що ускладнював вибір майбутньої спеціальності стала платіжна неспроможність їхніх родин. У статті встановлено, що студенти, обираючи професію психолога ще не володіють достатніми знаннями, уявленнями та професійною мотивацією, тому за час навчання у закладі вищої освіти переосмислюють своє ставлення до цієї професії.

Ключові слова: професія; психолог; мотиви вибору професії; студенти; заклад вищої освіти.

OLENA VASYLENKO

Khmelnitskyi National University

PECULIARITIES OF THE CHOICE OF THE PROFESSION OF A PSYCHOLOGIST BY STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article considers the problem of students' choice of higher education profession of a psychologist, as well as the motives and factors that influence this choice. Based on the analysis of empirical data, it is established that young people who choose the profession of a psychologist are guided mainly by internal motives, the desire to communicate and help others, as well as to build a career in this profession.

The article found that when choosing a specialty "Psychology", students were most attracted by the opportunity for personal development, vocation and ability to this profession. And the main factor complicating the choice of future specialty was the insolvency of their families. The main factors that complicated the choice of future specialty were the insolvency of students' families, the unavailability of the profession for certain reasons; doubts and uncertainties about their own knowledge and health problems. It was found that most of the respondents underwent special training to enroll in the specialty "Psychology", namely: engaged in tutors in external independent assessment. But the main factor that influenced the choice of this specialty were the recommendations of parents.

The article finds that students, choosing the profession of a psychologist do not yet have sufficient knowledge, ideas and professional motivation, so during their studies at a higher education institution they rethink their attitude to this profession.

The author of the article concludes that in the process of professional self-determination of those who are focused on the profession of psychologist, closely intertwined desire for self-realization and self-affirmation through social motives and tendencies to self-actualization based on the need to understand self, self and inner motives.

Keywords: profession; psychologist; motives for choosing a profession; students; institution of higher education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

На сучасному етапі вибір професії є непростим та залежить від багатьох чинників. Успішний вибір професії можливий лише тоді, коли збігаються прагнення, можливості молоді особистості та потреби суспільства на обрану нею професію. Вмотивований та адекватний вибір професії забезпечує молоді узгодження життєвих планів та намірів професійної реалізації. Невдалий вибір професії, без врахування власних здібностей та можливостей призводить до втрати молодію особистістю життєвих перспектив.

Актуалізація уваги до професійної підготовки психологів в Україні зумовлена необхідністю розв'язання низки соціально-психологічних проблем, які характеризуються різким зниженням рівня зайнятості, низькими можливостями ринку праці та підвищенням конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти (далі – ЗВО). Все це загострює проблему вибору абітурієнтами професії психолога та підготовку студентів-психологів до майбутньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемі професійної спрямованості та професіоналізації особистості присвячені праці В. Гладкової [1], Є. Клімова [2], О. Коханка і М. Скиби [3] та багатьох інших науковців. Питання підготовки майбутніх психологів та психологічних передумов здатності до професії психолога розкриті в наукових дослідженнях Т. Бубряк [4], О. Галян [5], В. Панок [6] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

В наукових дослідженнях головна увага вчених акцентується на проблемі фахової підготовки майбутніх психологів. При цьому мало дослідженими залишаються питання вивчення особливостей вибору професії психолога студентами ЗВО.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження особливостей і чинників, які

впливають на вибір професії психолога студентами закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу

Під терміном «професія» мають на увазі вид трудової діяльності, що вимагає визначеної підготовки і є звичайно джерелом матеріального забезпечення існування людини. Професія також характеризується як система знань, умінь і навичок, властивій визначеній людині [3, с. 6].

М. Захаров [7, с. 10-11] вважав, що успішним вибір професії є лише тоді, коли збігаються прагнення, можливості людини та потреби суспільства. Узгодження цих трьох умов свідчить про вдало здійснений професійний вибір: людина задоволена своєю роботою, займаною посадою, оплатою своєї праці, користується повагою колег та впевнена у своєму майбутньому.

У процесі професійного самовизначення тих, хто орієнтований на професію психолога, тісно переплітаються як прагнення до самореалізації та самоствердження за допомогою соціально-цінних, прийнятних у суспільстві мотивів, так і тенденції до самоактуалізації на основі потреби зрозуміти власне «Я», власну істинну сутність та внутрішні мотиви, які не передбачають повну ідентифікацією зі своєю професійною роллю. У студентів, які здобувають вищу освіту за спеціальністю «Психологія», домінуючими є внутрішні мотиви, в яких відображено як прагнення до самореалізації, так і налаштованість на психологічну допомогу іншим при високому почутті відповідальності за результати своєї діяльності [5].

Для дослідження особливостей вибору професії психолога ми провели анкетування серед 65 студентів-психологів першого та другого курсу Хмельницького національного університету (далі – ХНУ). Анкета складалася з 15 питань, на які респонденти надали наступні відповіді:

- на 1 питання анкети «Яким був Ваш основний варіант майбутньої спеціальності?» 71 % опитаних відповіли «Психологія»; 29 % респондентів думали про вибір іншої спеціальності;

- на 2 питання анкети «Коли Ви визначилися з вибором майбутньої професії?» 32,7 % респондентів відповіли, що визначилися по закінченні навчання у випускному класі школи; 26,1 % опитаних визначилися з вибором спеціальності ще в першій чверті навчання у випускному класі загальноосвітнього закладу; 24 % – по закінченні 9-го класу та вступом до профільного ліцею, гімназії, спеціалізованої школи; 17,2 % обрали майбутню професію протягом останнього місяця;

- на 3 питання «При виборі закладу вищої освіти чи мало для Вас значення якої форми власності він – приватної чи державної?»,

більшість (85 %) відповіли, що «Так», а для 15 % опитаних не мало ніякого значення якої форми власності ЗВО;

- на 4 питання анкети «Яка форма власності закладу вищої освіти для Вас була прийнятною?» більшість респондентів (76 %) обрали державний ЗВО; 24 % опитаних розглядали обидва варіанти – ЗВО державної і приватної власності;

- на 5 питання «На яку форму навчання Ви планували свій вступ до університету?» переважна більшість респондентів (49,5 %) відповіли, що розглядали обидва варіанти – бюджетну і контрактну форми навчання; 37 % опитаних зазначили, що розглядали тільки бюджетну форму навчання і 13,5 % відповіли, що розглядали контрактну форму навчання як можливу;

- на 6 питання анкети «Який освітньо-кваліфікаційний рівень Ви хотіли б отримати по закінченні ЗВО?» 50,6 % опитаних обрали рівень магістра; 49,4 % розглядають рівень бакалавра як найбільш прийнятний;

- на 7 питання «Якби Ви не вступили на денну форму навчання тієї спеціальності, на яку були орієнтовані, чи розглядали Ви заочне відділення як варіант отримання професії?» переважна більшість опитаних (51 %) не розглядали навчання на заочному відділенні як прийнятне, тому що вважають, що ця форма навчання не дає змогу опанувати усі дисципліни глибоко і в повному обсязі; 24,8 % респондентів, навпаки, розглядали таку форму навчання як найбільш привабливу тому, що вона дає змогу одночасно працювати і навчатися та 24,2 % опитаних розглядали будь-які варіанти здобуття обраної спеціальності;

- на 8 питання «Чи мали Ви зустрічі (бесіди, лекції, консультації, отримання роздаткових матеріалів) з працівниками університету?» більшість респондентів (57,3 %) мали такі зустрічі та 42,7 % опитаних відповіли, що вони не мали таких зустрічей;

- на 9 питання анкети «Чи вплинули ці зустрічі на Ваш вибір майбутньої спеціальності?» більшість респондентів (55,4 %) відповіли, що «Ні, не вплинули», а на 44,6 % опитаних зустрічі з працівниками університету вплинули на вибір майбутньої професії;

- на 10 питання «Чи проходили Ви спеціальну підготовку, щоб вступити на обрану Вами спеціальність?» 54 % респондентів зазначили, що займалися з репетиторами із ЗНО; 24,1 % опитаних мали заняття в гуртках, секціях, на факультативах; 21,9 % - проходили додаткові курси;

- на 11 питання «Які чинники стали для Вас визначальними при виборі майбутньої професії?» 49,5 % опитаних відповіли, що цим чинником стали рекомендації батьків; для 14,6 % визначальними стали

розповіді друзів; 13,7 % – бесіди вчителів; 8,3 % - громадська думка; для 7,6 % визначальним стала рекламна продукція (публікації в періодичних виданнях, буклети, календарі, флаера та ін.) і 6,3 % визначилися завдяки рекламі, розміщеній в ЗМІ (телебачення, радіо, Інтернет);

- на 12 питань анкети «Чи відвідували Ви сайт Хмельницького національного університету і кафедри психології і педагогіки?» 36,2 % опитаних відповіли, що так, постійно відвідують сайт університету; 33,4 % студентів відповіли, відвідували сайт університету і кафедри; 20,7 % не відвідували, бо не знали про ці сайти і лише 9,7 % не відвідували і не цікавилися сайтом університету і кафедри взагалі;

- на 13 питань «Які особливості навчання на спеціальності «Психологія» Вас найбільше привабили?» більшість опитаних (42,8 %) обрали можливість особистісного розвитку; 22,9 % - підвищення соціального статусу в суспільстві; 16,2 % - розкриття творчих здібностей, талантів; 14 % - мала кількість точних дисциплін (для спеціальностей гуманітарного спрямування); 4,1 % - мала кількість гуманітарних дисциплін (для інших спеціальностей);

- на 14 питань «Що Вас найбільше приваблювало при виборі майбутньої професії?» 30,2 % опитаних відповіли, що це було покликання та здібності до цієї професії; 29,9 % - реальна можливість працевлаштування за обраною професією; 11,9 % - доступність та умови праці; 11,3 % - наявність попиту на обрану спеціальність; 11 % - перспектива отримувати високу заробітну плату; 4,1 % - престиж і громадська думка; 1,6 % - думка оточуючих людей;

- на останнє, 15 питань анкети «Що ускладнювало здійснення професійного вибору?» більшість опитаних (45,7 %) відповіли, що основною проблемою була платіжна неплатоспроможність; 33,6 % - недоступність професії за певних причин; 12,8 % - сумніви і невпевненість у власних знаннях; 4,8 % вказали інше; 3,1 % - проблеми зі здоров'ям.

Досить цікавими є результати дослідження вибору професії психолога студентами ХНУ за гендерним аспектом. Так, студенти-хлопці були більш схильні до вибору спеціальностей технічного напрямку (комп'ютерна техніка, машинобудування, професійна освіта). І лише 17 % з них бажали навчатися на спеціальності «Психологія».

Студенти-дівчата зазначили, що при вступі до університету виявляли бажання до вибору професій гуманітарного спрямування (педагогічна освіта, професії соціального напрямку, дизайн), при цьому 33,2 % з них основною спеціальністю обрали «Психологію».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Аналіз теоретичних аспектів досліджуваної проблеми та емпіричних даних показав, що більшість з респондентів визначилися з вибором майбутньої професії по закінченні навчання у випускному класі загальноосвітньої школи та схильні були обирати ЗВО державної власності, але в той же час розглядали обидва варіанти навчання – бюджетну і контрактну форми та освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр». Переважна більшість опитаних студентів не розглядали навчання на заочному відділенні як прийнятне, тому що вважали, що ця форма не дає змогу опанувати усі дисципліни глибоко і в повному обсязі. На питання анкети «Чи мали Ви зустрічі (бесіди, лекції, консультації, отримання роздаткових матеріалів) з працівниками університету» більшість з опитаних мали такі зустрічі, але вони не вплинули на остаточний вибір майбутньої спеціальності. Також переважна більшість респондентів на питання чи проходили вони спеціальну підготовку, щоб поступити на обрану спеціальність відповіли, що вони займалися з репетиторами із ЗНО, але основним чинником при виборі майбутньої спеціальності стали рекомендації батьків. А на питання «Чи відвідували Ви сайт Хмельницького національного університету і кафедри психології і педагогіки» більшість студентів відповіли, що постійно відвідують сайт університету. Цікавим є те, що при виборі спеціальності «Психологія» студентів найбільше привабила можливість особистісного розвитку та покликання і здібності до цієї професії. Основним чинником, що ускладнював вибір ними майбутньої спеціальності стала їх платіжна неспроможність.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що молоді люди, які обирають професію психолога керуються частіше за все внутрішніми мотивами, прагненнями до спілкування та допомоги іншим, а також створення відповідної кар'єри за цією професією. Проте, здебільшого, вони ще не володіють достатніми знаннями, уявленнями та професійною мотивацією, тому за час навчання у закладі вищої освіти переосмислюють своє ставлення до професії психолога.

Перспективами подальших напрацювань у цьому напрямку є емпіричне дослідження мотивів і чинників, що впливають на вибір професії майбутніми психологами.

Література

1. Гладкова В.М. Профорієнтація: навчальний посібник. Львів, 2007. 160 с.
2. Климов Е. А. Психология профессионала. М., 1996. 400 с.

3. Скиба М. Є., Коханко О. М. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю: навчальний посібник. Хмельницький, 2007. 322 с.
4. Бубряк Т. Ю. Проблема мотивації вибору професії «психолог». Проблеми сучасної психології. 2013. № 19. С. 64-75.
5. Галяч О. І. Мотиваційний аспект професійного вибору майбутніх психологів (на прикладі студентів центру перепідготовки). Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2013. № 2. С. 194-202.
6. Панок В. Г., Титаренко Т. М., Чепелева Н. В., Рыбалка В. В. Основи практичної психології: підручник для студ. вищих навч. закладів. Київ, 2011. 536 с.
7. Захаров Н. Н. Профессиональная ориентация школьников. М., 1988. 270 с.

References

1. Hladkova V. M. Proforiientatsiia: navchalnyi posibnyk. Lviv, 2007. 160 s.
2. Klimov E .A. Psihologija professionala. M., 1996. 400 s.
3. Skyba M. Ie., Kokhanko O. M. Teoriia i praktyka profesiino-oriiantatsiinoi roboty z moloddiu: navchalnyi posibnyk. Khmelnytskyi, 2007. 322 s.
4. Bubriak T. Yu. Problema motyvatsii vyboru profesii «psykholoh». Problemy suchasnoi psykholohii. 2013. № 19. S. 64-75.
5. Halian O. I. Motyvatsiinyi aspekt profesiinoho vyboru maibutnikh psykholohiv (na prykladi studentiv tsentru perezidhotovky). Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia psykholohichna. 2013. № 2. S. 194-202.
6. Panok V. H., Tytarenko T. M., Chepelieva N. V., Rybalka V. V. Osnovy praktychnoi psykholohii: pidruchnyk dlia stud. vyshchyykh navch. zakladiv. Kyiv, 2011. 536 s.
7. Zaharov N. N. Professional'naja orientacija shkol'nikov. M., 1988. 270 s.

Paper received/Надійшла : 17.04.2021